

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.59>

ПОНЯТТЯ ТА ДЕФІНІТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ВИБОРЧИХ СТАНДАРТІВ

Чижмарь В.Ю.,

*аспірант кафедри конституційного права
ННІ права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Чижмарь В.Ю. Поняття та дефінітивна характеристика міжнародних виборчих стандартів.

Вказується, незважаючи на розпочату росією військову агресію проти України наша країна і надалі продовжує незворотній курс європейської інтеграції, що має наслідком об'єктивізацію, контекстуалізацію і конвергенцію вітчизняної правової системи, включаючи впровадження у національне право єдиних нормативних підходів до розуміння, регламентації та реалізації найбільш важливих питань демократичного державотворення, що вироблені міжнародною спільнотою. В цьому плані важливе місце займають міжнародні виборчі стандарти, які витікають із міжнародних правових стандартів, і являють собою стандарти реалізації громадянами своїх політичних прав обирати та бути обраними, права приймати участь в управлінні державою, параметри поведінки суб'єктів виборчих правовідносин з питань призначення, підготовки, проведення й визначення результатів виборів, питань фінансування виборів, визначення кола учасників виборчого процесу та їхнього доступу до ЗМІ, участі представників іноземних держав, міжнародних міжурядових і неурядових організацій як спостерігачів за проведенням виборів тощо, які спрямовані на забезпечення легітимних, вільних, справедливих національних, регіональних та місцевих виборів, а, відповідно, це стандарти демократичного формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Саме тому, стаття присвячена дослідженню правової природи міжнародних виборчих стандартів. В роботі виокремлені та охарактеризовані риси міжнародних виборчих стандартів. Зроблено висновок, що вони являють собою правовий ціннісний орієнтир для демократичного формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. На основі наукових підходів вітчизняних та зарубіжних науковців, а також визначених рис міжнародних виборчих стандартів запропоновано авторську дефініцію їх розуміння.

Встановлено, що міжнародні виборчі стандарти – це закріплені у міжнародних актах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (в т. ч. на регіональному рівні для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які вироблені світовою спільнотою виходячи з практики розвинутих демократичних країн та вимог сучасного демократичного розвитку світової спільноти, що фіксують нормативно-ціннісний орієнтир (мінімально необхідну або бажану міру) поведінки держави, її органів, суб'єктів виборчого процесу щодо формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, які виступають у вигляді зобов'язань держави, узятих нею в рамках міжнародних угод щодо забезпечення здійснення народовладдя в країні та передбачають за їх порушення санкції юридичного чи політичного характеру.

Ключові слова: вибори, стандарти, правові стандарти, міжнародні виборчі стандарти.

Chyzhmar V.Y. The concept and definitional characteristics of international electoral standards.

It is indicated that, despite the military aggression launched by Russia against Ukraine, our country continues the irreversible course of European integration, which results in the objectification, contextualization and convergence of the domestic legal system, including the introduction into national law of unified normative approaches to the understanding, regulation and implementation of the most important issues of democratic state-building developed by the international community. In this regard, an important place is occupied by international election standards, which derive from international legal standards, and represent standards for citizens to exercise their political rights to elect and be elected, the right to participate in state management, parameters of behavior of subjects of electoral relations in matters of appointment, training, conducting and

determining election results, issues of election financing, determining the circle of participants in the election process and their access to mass media, the participation of representatives of foreign states, international intergovernmental and non-governmental organizations as observers of the conduct of elections, etc., which are aimed at ensuring legitimate, free, fair national, regional and local elections, and, accordingly, these are the standards of democratic formation of representative bodies of state power and local self-government bodies.

That is why the article is devoted to the study of the legal nature of international election standards. The work highlights and characterizes the features of international election standards. It was concluded that they represent a legal value reference for the democratic formation of representative bodies of state power and local self-government. Based on the scientific approaches of domestic and foreign scientists, as well as the identified features of international election standards, the author's definition of their understanding is proposed.

It has been established that international election standards are principles and norms enshrined in international acts, textually unified and functionally universal (including at the regional level for certain international associations of states), developed by the world community based on the practice of developed democratic countries and requirements of the modern democratic development of the world community, which fix the normative and value orientation (minimum necessary or desired measure) of the behavior of the state, its bodies, subjects of the election process regarding the formation of representative bodies of state power and local self-government, which act as obligations of the state, taken by it within the framework of international agreements to ensure the exercise of people's power in the country and foresee legal or political sanctions for their violation.

Key words: elections, standards, legal standards, international electoral standards.

Постановка проблеми. Незважаючи на розпочату росією військову агресію проти України наша країна і надалі продовжує незворотній курс європейської інтеграції, що має наслідком об'єктивізацію, контекстуалізацію і конвергенцію вітчизняної правової системи, включаючи впровадження у національне право єдиних нормативних підходів до розуміння, регламентації та реалізації найбільш важливих питань демократичного державотворення, що вироблені міжнародною спільнотою. В цьому плані важливе місце займають міжнародні виборчі стандарти, які витікають із міжнародних правових стандартів, і являють собою стандарти реалізації громадянами своїх політичних прав обирати та бути обраними, права приймати участь в управлінні державою, параметри поведінки суб'єктів виборчих правовідносин з питань призначення, підготовки, проведення й визначення результатів виборів, питань фінансування виборів, визначення кола учасників виборчого процесу та їхнього доступу до ЗМІ, участі представників іноземних держав, міжнародних міжурядових і неурядових організацій як спостерігачів за проведенням виборів тощо, які спрямовані на забезпечення легітимних, вільних, справедливих національних, регіональних та місцевих виборів, а, відповідно, це стандарти демократичного формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це актуалізує дослідження правової природи міжнародних виборчих стандартів, їх дефінітивної характеристики.

Стан дослідження. Хоча феноменологія міжнародних виборчих стандартів перебувала в полі зору вітчизняних та зарубіжних науковців (М.О. Баймуратова, С.В. Кальченка, Ю.Б. Ключковського, В.О. Корнієнка, Б.Я. Кофмана, Д.П. Мартиновського, О.В. Марцеляка, В.Ф. Нестеровича, С.Г. Серьогіної, М.І. Смоковича, М.І. Ставнійчук, Стешенко Т.В., Стешенко Л.С. та ін.) існує потреба в правовому аналізі наукових підходів цих вчених щодо характеристики природи міжнародних виборчих стандартів і у виробленні єдиного підходу їх доктринального розуміння.

Метою статті є виокремлення та характеристика рис міжнародних виборчих стандартів і на цій основі запропонувати їх авторську дефініцію.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні виборчі стандарти порівняно молоде правове явище, яке в основному почало формуватися у другій половині ХХ ст. після Другої світової війни, коли світове співтовариство внаслідок страхіть цієї війни прийшло до думки щодо необхідності вироблення ефективних механізмів недопущення повторення таких трагічних моментів і вироблення на міжнародному рівні стандартів демократичного розвитку як світової спільноти загалом, так і окремих держав. Безумовно, що в основі таких стандартів були права людини, гарантії їх забезпечення, як наріжний камінь функціонування демократичного режиму, що виводили на необхідність вироблення міжнародних стандартів реалізації громадянами своїх політичних прав обирати та бути обраними,

права приймати участь в управлінні державою, а відповідно стандартів демократичного формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Як молоде правове явище міжнародні виборчі стандарти по-різному трактуються і на практиці ми стикаємося з проблемою багатоманітності їх розуміння. Так, вітчизняний вчений правник О.В. Марцеляк говорить, що міжнародні виборчі стандарти являють собою вироблені міжнародною спільнотою міжнародні акти, які закріплюють принципи щодо організації та проведення виборів, участь громадян у виборчому процесі, реалізацію ними свого права обирати і бути обраним до представницьких і інших виборчих органів (посадових осіб) державної влади та місцевого самоврядування [1, с. 254]. При цьому О.В. Марцеляк посилаючись на М. Баймуратова та Б. Кофмана зазначає, що важливим аспектом цих міжнародних актів є те, що вони розроблені в рамках міжнародних організацій, сприймаються державами-членами зазначених організацій в якості їх міжнародно-правових зобов'язань, потім запозичують їх національним законодавством з метою уніфікації виборчого законодавства і виборчого процесу та гарантування демократичного проведення електорального процесу [2, с. 3].

До речі самі М.О. Баймуратов та Б.Я. Кофман міжнародні виборчі стандарти розуміють як такі, які є: а) принципами, тобто основоположними засадами, регулюючими коло вельми важливих суспільних відносин, що становлять інтерес для держав-членів світового співтовариства або держав-членів певної міжнародної регіональної організації; б) їх закріплюють зазначені суб'єкти: або за допомогою норм міжнародного права в міжнародних угодах, у рамках останніх, а держави, що їх підписали, беруть на себе зобов'язання з їх закріплення в національному законодавстві й подальшій реалізації в практичній діяльності суб'єктів права, що перебувають на їхній юрисдикційній території; або у вигляді норм "м'якого права" рекомендуються міжнародними регіональними установами для держав-учасниць певних міжнародних угод з метою впровадження в їх національне законодавство; чи як сукупність визнаних спочатку на міжнародному, а потім і на внутрішньодержавному (національному) рівнях правових норм (матеріальних та процесуальних, технологічних /технічних/) і нормативних вимог, що мають різну правову силу (загальнообов'язкові, рекомендаційні), у яких узагальнений накопичений світовим співтовариством держав досвід нормативно-правової регламентації та регулювання суспільних відносин у сфері організації і проведення виборів у органи державної влади та місцевого самоврядування, спрямованих на забезпечення одноманітного розуміння і застосування принципів та норм виборчого законодавства [2, с. 33, 51].

М.В. Охендовський розглядає правову сутність міжнародних виборчих стандартів як міжнародних договірних норм, що містяться в міжнародних угодах та закріплюються у вигляді міжнародно-правових зобов'язань держав, яких вони повинні виконувати шляхом закріплення в національному конституційному законодавстві у вигляді норм національного конституційного права та в наступній практичній діяльності компетентних органів держави та суб'єктів виборчого процесу [3].

Вітчизняний фахівець у галузі виборчого права Ю.Б. Ключковський стоїть на позиції, що міжнародний виборчий стандарт – це певний принцип об'єктивного виборчого права, сформульований у міжнародно-правовому акті зобов'язального або авторитетного характеру, разом із загальноновизнаним викладом його змісту, а також зразки заходів ("належної практики"), що застосовуються різними державами, з метою якнайповнішої реалізації цього принципу у виборчому законодавстві та практиці проведення виборів [4, с. 113]. Також Ю.Б. Ключковський стверджує, що предметом міжнародних виборчих стандартів є насамперед загальні засади регулювання виборів як способу реалізації суверенітету народу і формування органів влади у демократичній державі з дотриманням спільних цивілізаційних цінностей [5, с. 29].

Г.Б. Волошенюк пише, що міжнародні виборчі стандарти являють собою узагальнення міжнародними організаціями накопиченого державами членами світового співтовариства демократичних цінностей у сфері організації та проведення виборів, їх втілення у міжнародних правових актах, що мають різну правову силу (загальнообов'язкові, рекомендаційні), які визначають демократичні принципи організації та проведення виборів, участь громадян у виборчому процесі, реалізацію ними свого права обирати і бути обраним до публічних представницьких органів влади, спрямовані на забезпечення одноманітного розуміння і застосування принципів та норм виборчого законодавства, що дозволяє гарантувати проведення демократичних виборів в країні і, таким чином, реалізувати громадянам своє право на участь в управлінні державою [6, с. 105-106].

С.В. Кальченко досліджуючи міжнародні стандарти оскарження порушень виборчого законодавства та розгляду справ про виборчі спори, визначає їх як результат систематизації та узагальнення набутого досвіду держав, міжнародних організацій, міжнародних юрисдикційних органів щодо здійс-

нення нормотворчої та правозастосовної діяльності у визначенні засад, оптимальних форм, порядку розгляду й вирішення справ, пов'язаних з організацією та проведенням виборів, з метою як найповнішої реалізації та ефективного захисту прав, свобод та інтересів учасників виборів [7, с. 153].

М.І. Ставнійчук стверджує, що міжнародно-правові виборчі стандарти являють собою зобов'язання держав світової, європейської спільноти щодо надання визначених прав і свобод у ході реалізації участі у вільних, справедливих, дійсних і періодичних виборах для осіб, які перебувають під юрисдикцією цих держав, та щодо гарантування реалізації цих прав і свобод [8, с. 112].

С.Г. Серьогіна зазначає, що стандарти виборів являють собою багаторівневу систему політико-правових принципів і вимог щодо належної підготовки, проведення виборів та визначення їх результатів [9, с. 39]. О.Ю. Тодика пише, що міжнародні виборчі стандарти – це міжнародні стандарти прав людини, що стосуються вільних і справедливих виборів [10, с. 315]. Досить близьким до цієї позиції є підхід Стешенко Т.В. та Стешенко Л.С., які говорять, що міжнародні виборчі стандарти являють собою низку норм у галузі прав людини, спрямованих на забезпечення вільних, справедливих виборів, які водночас виступають як нормативна основа правозастосовної практики держав і їхніх органів і одночасно як один із правових засобів процесу реалізації норм виборчого законодавства. [11, с. 32, 35].

В.О. Корнієнко характеризує європейські виборчі стандарти розуміє їх як норми інтерпретаційного характеру, що наповнюють принципи виборчого права загальноновизнаним розумінням їх змісту, визначають мінімально допустимий рівень їх дотримання; як результат систематизації та узагальнення накопиченого європейськими державами, міжнародними регіональними організаціями досвіду у сфері виборів до органів публічної влади, що відображений в рекомендаційних міжнародних актах; як уніфіковані критерії оцінки відповідності національного виборчого законодавства та виборчої практики, що спрямовані на забезпечення дотримання державами мінімально необхідного рівня упорядкування у сфері виборів [12, с. 17].

Доволі ґрунтовно до аналізу міжнародних виборчих стандартів підійшов Б. Кофман, який трактує їх як сукупність визнаних спочатку на міжнародному, а потім і на внутрідержавному (національному) рівнях правових норм (матеріальних і процесуальних, технологічних (технічних)) і нормативних вимог, що мають різну правову силу (загальнообов'язкові, рекомендаційні), в яких узагальнений накопичений світовим співтовариством держав досвід нормативно-правової регламентації і регулювання суспільних відносин у сфері організації і проведення виборів в органи державної влади і місцевого самоврядування, спрямованих на забезпечення одноманітного розуміння і застосування принципів і норм виборчого законодавства. Також цей науковець характеризує їх дефінітивний зміст, який в аксіологічному, телеологічному, наочному, об'єктному, конституційно-інституційному і статутарно-функціональному аспектах можна звести до декількох позицій: а) вони є в переважній своїй більшості стандартами у сфері прав людини, тобто певними нормативними рамками, у межах яких повинна діяти держава, її органи і всі інші суб'єкти прав, з метою легалізації, легітимації, охорони, захисту і реалізації різнорівневих і поліоб'єктних прав людини; б) вони виникають у результаті міжнародної нормотворчості (правотворчості); в) вони є правилами, передбаченими в міжнародному праві; г) вони знаходять свій зовнішній вираз за допомогою міжнародного правила поведінки (міжнародної правової норми); г) вони виступають у вигляді зобов'язань держав, узятих ними в рамках міжнародних угод; д) вони носять наднаціональний характер, але знаходять свою практичну реалізацію у внутрішній діяльності держави; е) вони посідають важливе місце серед методів глобального управління в контексті становлення, формування і розвитку глобального конституціоналізму; є) за своєю правовою конструкцією й етимологічним змістом вони є міжнародними нормами-принципами, тобто основоположними засадами, регулюючими коло вельми важливих суспільних відносин, що становлять інтерес для держав – членів світового співтовариства; ж) міжнародні виборчі стандарти слід розглядати в системно-структурному аспекті, що демонструє їх блокову побудову з окремих підсистем, серед яких можна виділити: міжнародні стандарти виборчого права; міжнародні стандарти виборчого законодавства; міжнародні стандарти виборчого процесу; міжнародні стандарти участі громадськості в електоральній демократії і т. д.; з) структурні елементи системи міжнародних виборчих стандартів носять суворо окреслене етимологічне, телеологічне і функціональне навантаження, вони спрямовані на регламентацію і нормативне регулювання різних сторін виборчого процесу і виборчого законодавства, маючи за основну мету проведення демократичних виборів; и) норми, утворюючі міжнародні виборчі стандарти, за своєю видовою характеристикою є матеріальними і процесуальними (технічними/технологічними) [13, с. 67–70].

Таке багате розмаїття у розумінні сутності міжнародних виборчих стандартів свідчить про те, що вітчизняними та зарубіжними науковцями недостатньо досліджена їх правова природа, не дана належна структурна, системна та змістовна характеристика і, як наслідок, автори здебільшого дають визначення, які часто стосуються різних за правовими особливостями міжнародних виборчих стандартів. Такий стан розуміння правової сутності міжнародних виборчих стандартів вимагає виокремити їх характерні риси та здійснити класифікацію таких стандартів.

Безумовно, що коли ми говоримо про характерні риси міжнародних виборчих стандартів, ми повинні виходити із ознак міжнародних правових стандартів, оскільки перші, як ми уже зазначали, витікають із лона останніх, системно пов'язані з ними.

Таким чином до числа рис міжнародних виборчих стандартів слід віднести:

1. вони являють собою унормування демократично визначених світовою спільнотою параметрів поведінки суб'єктів виборчих правовідносин, які складаються з питань призначення, підготовки, проведення й визначення результатів виборів, питання фінансування виборів, визначення кола учасників виборчого процесу та їхнього доступу до ЗМІ, участі представників іноземних держав, міжнародних міжурядових і неурядових організацій як спостерігачів за проведенням виборів тощо та спрямовані на забезпечення легітимних, вільних, справедливих національних, регіональних та місцевих виборів.

Таким чином міжнародні виборчі стандарти охоплюють собою сферу організації та проведення на демократичних засадах різного роду виборів. Однак при цьому варто наголосити, що вибори тут слід розглядати не лише як сферу реалізації прав і свобод людини, а передусім як суспільно-політичний інститут, який визначає порядок формування складу представницьких органів влади демократичної держави; як спосіб реалізації народного суверенітету, коли основним суб'єктом виступає не так окрема людина, як народ, і не так у руссоїстському сенсі (як проста сукупність громадян), а як колективний, проте цілісний суб'єкт; як базовий інститут демократичного державного режиму [5, с. 29], що гарантує здійснення народовладдя в країні.

Аксіологічною домінантою застосування міжнародних виборчих стандартів виступає те, що їх визнання, застосування і реалізація в законодавстві окремих держав є найважливішою умовою досягнення генеральної мети в розвитку демократичних цінностей сучасної держави і суспільства на порозі XXI століття – трансформації виборів в органи державної влади й органи місцевого самоврядування з формального атрибута держави в реальний політико-правовий інститут, що забезпечує соціальну легітимність, безперервність і спадкоємність здійснення публічної влади на всіх її рівнях – як на рівні публічної державної влади, так і на рівні публічної самоврядної (муніципальної) влади [14, с. 57].

Підтримуючи цю позицію М.О. Баймуратов та Б.Я. Кофман пишуть: «Саме в контексті реалізації цього пріоритетного завдання (трансформації виборів в органи державної влади й органи місцевого самоврядування з формального атрибута держави в реальний політико-правовий інститут, що забезпечує соціальну легітимність, безперервність і спадкоємність здійснення публічної влади на всіх її рівнях – В.Ч.) стає можливим визначити гносеологічне коріння міжнародних правових виборчих стандартів. Вони повинні розумітися як особливі явища, що дозволяють узагальнити накопичений державами членами світового співтовариства досвід правового регулювання суспільних відносин у сфері організації та проведення виборів в органи державної влади і місцевого самоврядування. Їхньою телеологічною домінантою є забезпечення одноманітного розуміння та застосування принципів і норм національного виборчого законодавства» [2, с. 23]. Також ці науковці зазначають: «... наявність зазначених стандартів у сфері виборів, тобто наявність міжнародно-правових норм профільного характеру в даній важливій сфері суто державно-правових відносин, категоричним чином трансформують їхню сферу. Раніше правовий інститут здійснення періодичного оновлення влади завжди перебував у виключній компетенції конкретної держави, формувався, регламентувався, гарантувався, реалізовувався і контролювався тільки його профільними інституціями на його території. Саме те, що вибори, їхня правова оболонка – виборче право та їхня процесуальна основа, – виборчий процес стають не тільки важливим чинником формування влади, забезпечення її позитивної спадкоємності й стабільності в соціумі окремих держав, але посідають дедалі більш вагоме місце і набувають дедалі більш істотного значення в міжнародному праві, стаючи одним із орієнтирів і навіть мегатрендів світового розвитку» [2, с. 18].

2. міжнародні виборчі стандарти витікають із міжнародних правових стандартів, передусім стандартів прав людини. Це пов'язано з тим, що, як зазначає М.В. Мархгейм, сам інститут виборів виник у рамках інституту прав і свобод людини і громадянина у міру свого формування, у контексті історичного розвитку державності конкретної країни, її суспільного укладу і політичного режиму,

культурних, національних, релігійних, правових традицій, рівня інтеграції у світове співтовариство та стану міжнародних відносин, знайшов власні риси і закономірності функціонування [15, с. 23]. Надалі права людини отримали своє міжнародне визнання і відповідно з системи міжнародних стандартів прав людини почали викрасталізуватися міжнародні виборчі стандарти, які виступають певними нормативними рамками, у межах яких повинна діяти держава, її органи і всі інші суб'єкти виборчих правовідносин, з метою легітимного формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. Доволі часто у своїй основі вони містять демократичні цінності у сфері організації та проведення виборів, що охоплюють практику державного будівництва розвинутих демократичних країн, міжнародних організацій, міжнародних юрисдикційних органів. Таким чином вони ґрунтуються на накопиченому світовою спільнотою досвіді нормативно-правової регламентації та регулювання суспільних відносин щодо здійснення нормотворчої та правозастосовної діяльності у сфері організації і проведення виборів у органи державної влади та місцевого самоврядування; являють собою узагальнення такої практики і спрямовуються на забезпечення поширення передового демократичного досвіду формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, одноманітного їх розуміння і застосування в інших державах, які, у свою чергу, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення на національному рівні визначених стандартів у ході реалізації участі своїх громадян у вільних, справедливих, дійсних і періодичних виборах.

3. міжнародні виборчі стандарти формуються різноманітними міжнародними організаціями, під якими розуміються добровільні об'єднання держав відповідно до міжнародного права, на основі міжнародних договорів для співпраці, які мають структуру органів управління і загальні цілі [16, с.17].

До числа відомих міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на формування міжнародних виборчих стандартів, слід віднести Організацію Об'єднаних Націй та систему її основних органів і структури, що перебувають під її егідою, Раду Європи та установи й органи (Європейський суд з прав людини, Парламентська асамблея, Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) та її Рада з питань демократичних виборів, Група держав проти корупції та Відділ з питань виборчого сприяння), Європейський Союз, Організацію з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Бюро демократичних ініціатив прав людини ОБСЄ, Міжпарламентський Союз, Асоціацію організаторів виборів країн Центральної і Східної Європи та інші.

Зазначені міжнародні організації відіграють важливу роль у виробленні демократичних засад формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. У межах своєї компетенції, виходячи з передового досвіду розвинутих демократичних країн, вони беруть участь у напрацюванні таких стандартів; в тій чи іншій формі юридично оформляють їх; забезпечують ефективний зв'язок між різними країнами, іншими міжнародними інституціями, що займаються питаннями народовладдя; доволі часто фінансують різноманітні проекти у сфері забезпечення реалізації демократичних форм формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, організують освітні та науково-дослідні проекти у цій сфері, що в цілому сприяє виробленню загальної політики у світі з різних питань організації та проведення виборів представницьких органів публічної влади, і, зрештою, впровадженню ефективного демократичного урядування як на міжнародному, так і національному рівні окремих держав.

4. міжнародні виборчі стандарти виникають у результаті міжнародної нормотворчості (правотворчості) і являють собою правила поведінки у формі принципів і норм, які закріплені у різноманітних міжнародних актах, що спрямовані на регламентацію і нормативне регулювання різних аспектів виборчого процесу і виборчого законодавства, маючи за основну мету проведення демократичних виборів.

За своєю природою виборчі стандарти виступають нормативно-ціннісним орієнтиром формування представницьких органів публічної влади і вони характеризуються мінімальною необхідністю та допустимістю канона (зразку, еталону) поведінки держави та інших суб'єктів виборчого процесу тобто це той необхідний обсяг, мінімальний рівень, на якому мають реалізуватися виборчі права громадян, здійснюватися народовладдя в країні. Як зазначає М.І. Смокович, «міжнародний стандарт є незнижуваним мінімумом» [17, с. 56]. На цю ж особливість звертає увагу і Ю.Б. Ключковський, який зазначає, що саме мінімальність вимог щодо дотримання певного необхідного рівня, власне, й обґрунтовує можливість застосування терміна «стандарт» (нижче за стандарт), тобто те, що є «нестандартним», визнається неприпустимим [5, с. 28]. В той же час визнавши виборчі стандарти, що містяться в міжнародних угодах, держави беруть на себе міжнародно-правові зобов'язання, які вони повинні виконувати шляхом закріплення в національному конституційному законодавстві та в наступній практичній діяльності відповідних органів державної влади та суб'єктів виборчого процесу.

Самі міжнародні акти, в яких отримують своє визнання міжнародні виборчі стандарти характеризуються багатоманітністю і вони мають різну правову силу (загальнообов'язкові, рекомендаційні). Такі акти визначають демократичні принципи організації та проведення виборів, участь громадян у виборчому процесі, реалізацію ними свого права обирати і бути обраним до публічних представницьких органів влади тощо.

5. міжнародні виборчі стандарти характеризуються фундаментальністю і уніфікованістю. Це полягає у тому, що вони спрямовані на досягнення певного результату, визначеного у міжнародних документах – це забезпечення дотримання державами мінімально необхідного рівня упорядкування порядку формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення виборчих прав громадян, гарантування їм права на управління державою і при цьому, виходячи із загальнолюдських цінностей, а не із уявлень окремих цивілізацій. Міжнародні виборчі стандарти – це уніфікована нормативна основа процесу формування представницьких органів публічної влади та критеріїв оцінки відповідності національного виборчого законодавства та виборчої практики міжнародним правовим стандартам. Правда, така уніфікованість виборчих стандартів не є абсолютно, що пов'язано з урахуванням традицій окремих народів, держав, їх національними, історичними, культурними особливостями. Тому та ж сама Загальна декларація прав людини визначає такі виборчі стандарти як: 1) періодичність виборів; 2) загальне і рівне виборче право і в той же час рекомендує таємне голосування як найоптимальнішу форму реалізації виборчого права, або ж Загальний коментар Комітету ООН з прав людини до статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права не встановлює чітких вимог до виборчої системи, визначаючи лише її принцип «одна особа – один голос», чи ж про інституційне забезпечення виборчого процесу, утворення незалежної виборчої комісії проголошує: «Необхідно створити незалежну виборчу комісію, яка б наглядала за перебігом виборчих процесів і гарантувала чесність і незалежність виборів, які повинні проводитися відповідно до національного законодавства» не визначаючи при цьому суб'єктів формування такої виборчої комісії, гарантії її незалежності, повноваження, правову основу діяльності.

6. міжнародні виборчі стандарти розраховані на невизначене коло суспільних відносин та адресується неперсоніфікованому колу суб'єктів і в той же час вони чітко окреслюють межі поведінки держави, її відповідних органів та суб'єктів виборчого процесу перед початком, під час та після завершення виборчої кампанії. Таким чином вони формально визначають їх правило поведінки, демократичні засади такої поведінки, офіційно окреслюють стандарти їх правоповедінки.

7. міжнародні виборчі стандарти незважаючи на їх правову природу – чи вони мають обов'язковий чи рекомендаційний характер – розглядаються як обов'язкові до виконання загальноприйняті вимоги, закріплені міжнародними угодами або встановлені міжнародними організаціями, що визначають демократичні форми здійснення народовладдя через провадження відповідних виборчих процедур із метою якнайповнішої реалізації громадянами своїх виборчих прав та права на управління державою. При цьому така обов'язковість витікає із визнання державами юридичної сили правил поведінки, які були визначені міжнародною спільнотою в якості правил діяльності, стандартів формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яких юридично необхідно дотримуватися. Обов'язковість міжнародних виборчих стандартів гарантується *встановленням позитивних обов'язків держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбаченням за їх невиконання чи неналежне виконання санкцій політико-юридичного чи політичного характеру.*

8. міжнародні виборчі стандарти маючи наднаціональний характер і посідаючи важливе місце в системі форм і методів світового демократичного управління в контексті становлення, формування і розвитку міжнародного публічного права, виступають при цьому базовими нормативними приписами, які потребують свого впровадження у національне законодавство розвинутих демократичних країн і мають знайти свою практичну реалізацію у внутрішній політиці держави через імплементацію відповідних міжнародних актів.

Розробка і прийняття світовою спільнотою таких міжнародних актів не є самоціллю діяльності міжнародних урядових і неурядових організацій. Як правильно стверджують Стешенко Т.В., Стешенко Л.С.: «В умовах політичної глобалізації та зростання взаємодії та взаємозалежності держав на міжнародній арені вибори органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових осіб виходять на наддержавний рівень, трансформуючись в об'єкт міжнародно-правового регулювання, демонструючи перманентний характер тенденції конституціоналізації міжнародного правопорядку та інтернаціоналізації національного конституційного права. Одним із найбільш яскравих феноменів зазначеної тенденції є міжнародні виборчі стандарти, що мають велику та

неминушу політико-правову цінність» [11, с. 36]. При цьому діяльність міжнародних урядових і неурядових організацій при виробленні міжнародних виборчих стандартів спрямована, по-перше, на систематизацію та узагальнення накопиченого країнами світу, міжнародними організаціями передового досвіду у сфері організації виборів до органів публічної влади, по-друге, вироблення на основі такої практики відповідних приписів обов'язкового чи рекомендаційного характеру, які чіткіше регламентують і належно регулюють різні сторони виборчого процесу і виборчого законодавства, переслідуючи мету – демократичне формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, по-третє, створення і гарантування відповідного механізму реалізації міжнародних виборчих стандартів, з тим, щоб визначені у них приписи отримали своє визнання на рівні окремих держав і щоб при цьому кожна така країна не тільки імплементувала міжнародні акти у сфері організації та проведення виборів, привела своє законодавство у відповідність зі взятими на себе міжнародними зобов'язаннями у цій сфері, а й вчиняла відповідні дії та створювала реальні умови для їх гарантування і здійснення. Таким чином міжнародні виборчі стандарти на національному рівні виступають як: а) вітчизняна нормативна основа формування представницьких органів публічної влади; б) правозастосовна практика держави і її органів і одночасно як один із правових засобів процесу реалізації норм національного виборчого законодавства виходячи з міжнародних приписів і практики розвинутих демократичних держав. Завдяки цьому законодавство окремих країн та їх національне право збагачуються, виробленими міжнародним співтовариством демократичними правовими стандартами з урахуванням тих чи інших вітчизняних традицій конкретних держав, їх інтегрованості у міжнародну спільноту й міжнародні організації, менталітету народу, вибраним ним вектором політичного розвитку і т. ін.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що *міжнародні виборчі стандарти* – це закріплені у міжнародних актах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (в т. ч. на регіональному рівні для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які вироблені світовою спільнотою виходячи з практики розвинутих демократичних країн та вимог сучасного демократичного розвитку світової спільноти, що фіксують нормативно-ціннісний орієнтир (мінімально необхідну або бажану міру) поведінки держави, її органів, суб'єктів виборчого процесу щодо формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, які виступають у вигляді зобов'язань держави, узятих нею в рамках міжнародних угод щодо забезпечення здійснення народовладдя в країні та передбачають за їх порушення санкції юридичного чи політичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Марцеляк О.В. Джерела виборчого права України і міжнародні виборчі стандарти. Інтеграційне право в умовах глобалізаційних процесів: актуальні та методологічні підходи : зб. наук. праць / за ред. Ю.О. Волошина. Одеса : Фенікс, 2015. С. 245–276.
2. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України : монографія / ред. Ю.О. Волошин. Суми : Університетська книга, 2012. 230 с.
3. Охендовський М.В. Поняття міжнародних стандартів виборчого права. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Вип. 3. С. 235–244. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/3/43.pdf>.
4. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. К.: Ваїте, 2018. 908 с.
5. Ключковський Ю. Правова природа та зміст міжнародних виборчих стандартів. Український часопис конституційного права. 2018. №2. С. 27–41.
6. Волошенко Г.Б. Джерела виборчого права України: проблеми теорії та практики: Дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії: спеціальність 081 - «Право». Ужгород, 2020. – 214 с.
7. Кальченко С.В. Структура та джерела Європейських стандартів оскарження порушень законодавства про вибори. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 150–154.
8. Ставнійчук М.І. До сучасного розуміння принципів виборчого права України. Держава і право. Юридичні і політичні науки. К., 2001. Вип. 13. С. 111–118.
9. Серьогіна С.Г. Європейські стандарти виборів і виборче законодавство України. Вісник Центральної виборчої комісії. 2007. №1(7). С. 38–44.

10. Тодика О.Ю. Выборче право України, других країн СНД по формуванню парламентів в аспекті міжнародних виборчих стандартів і реалізації народовладдя. *Reforma prawa wyborczego w Polsce i na Ukrainie. Przemysl: Wyzsza Szkola Administracji a Zarzadzania*, 2004. S. 314–324.
11. Стешенко Т.В., Стешенко Л.С. Міжнародні виборчі стандарти, їх реалізація у виборчому законодавстві України. *Державне будівництво і місцеве самоврядування*. Х., 2015. Вип. 29. С. 32–42.
12. Корнієнко В.О. Європейські виборчі стандарти та конституційно-правове регулювання місцевих виборів в Україні: Дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії: спеціальність 081 – «Право». Одеса, 2021. 223 с.
13. Кофман, Б. Міжнародні виборчі стандарти: питання сприйняття та імплементації в національне законодавство України. *Юридичний журнал*. 2011. №1(103). С. 67–70.
14. Баймуратов М.О., Григор'єв В.А. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні : монографія. Одеса: Юридична література, 2003. 192 с.
15. Мархгейм М.В. Конституционная система защиты прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: автореф. дис. .... д-ра юрид. наук. М., 2005. 60 с.
16. Воронкова А.Е., Єрохіна Л.В., Рябенко Л.І. Міжнародні економічні організації: навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 352 с.
17. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 576 с.